

τὸς τρόπου, τοὺς δύο ἐκείνους ἀρχηγούς καὶ τεσσαράκοντα ἄλλους ἐγκρίτους ἀξιωματικούς τῆς φρουρᾶς τοῦ Ἀμορίου, νὰ δεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν, διὰ νὰ τοὺς μεταχειρισθῇ ἔπειτα εἰς τὸν στρατὸν του. Καὶ ἐπειδὴ αἱ πρῶται αὐτοῦ περὶ τούτου προτάσεις ἀπερρίθνησαν μετ' ἀγανακτήσεως, κατέκλεισεν αὐτοὺς σιδηροθυσίους εἰς φυλακὴν τοσοῦτον σκοτεινὴν, ὥστε καὶ ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ δὲν ἐβλεπον ἀλλήλους. ἄλλὰ μόνον διὰ τῆς ἀμοιβαίας φωνῆς ἐγνωρίζοντο· ἡ ζωὴ αὐτῶν παρεστίνετο δι' ὀλίγου καὶ ἀκαθάρτου ὕδατος καὶ ἄρτου, καθ' ἐκάστην δὲ ὑπεβάλλοντο αὐτοῖς, διὰ τοῦ προδότου Βοϊδίτζου, ὅστις εἶχε σπεύσει νὰ ἀρνηθῇ τὸν Χριστόν, ἀρ' ἐνὸς ἀπειλαὶ φοβερᾶι, ἀφ' ἑτέρου λαμπραὶ ὑποσχέσεις. Ἡ βίασμος αὐτῇ διήρκεσε πολὺ· ὁ Μιτσατέμ ἀπέθανε τετραετίαν μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Ἀμορίου, καταλιπὼν εἰς τὸν υἱὸν του Οὐατέκ, ὡς κληρονομίαν, μετὰ τῆς βασιλείας, καὶ τὸ ἐλσεινὸν ἔργον τῆς ἠθικῆς ἢ σωματικῆς θανατώσεως τῶν θυμάτων ἐκείνων. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἐνέδωκε· καὶ, μετὰ ἐπτά ἐτῶν ἀμυθήτους συμφορᾶς, ἀφοῦ κατέπεισαν τοὺς δημίους των, ὅτι ἀνθρωπίνῃ δυνάμει δὲν εἴμπορεῖ νὰ κατισχύσῃ τῆς καρτερίας αὐτῶν, ἐπορεύθησαν τὴν 5 Μαρτίου 845 πρὸς τὸν θάνατον ἀκλόνητοι, ἀτρόμητοι, καθὼς ἄλλοτε ἐπορεύοντο ἐπὶ τὰ ἐχθρικά τάγματα. Οἱ ἐπιστατήσαντες τὴν σφαγὴν ταύτην ἀξιωματικοὶ τοῦ Καλέφου ἐξεπλάγησαν ὑπὸ τοῦ ἀδαμάστου αὐτῶν θάρρους καὶ λέγουσι, ὅτι αὐτὸς ὁ Οὐατέκ, ἀκούσας τὴν διήγησιν τοῦ γενναίου τῶν μαρτύρων θανάτου καὶ αἰσθανθεὶς τὸν θαυμασμόν ἐκείνον, τὸν ὁποῖον ἡ ἀνδρεία ἔχει τὸ προτέρημα νὰ ἐμπνέῃ καὶ εἰς αὐτὰς τῶν ἐχθρῶν τὰς ψυχὰς, μετμελήθη, διότι δὲν ἐρείσθη τῆς ζωῆς των ἐν δὲ τῇ παραφορᾷ αὐτοῦ, ἰδὼν ἐμπροσθεν του τὸν ἀρνησίχριστον Βοϊδίτζην, διέταξε νὰ ἀποκαφαλίσθῃ εἰς τὸν αὐτὸν τόπον ὅπου ἐκατατομήθησαν οἱ τεσσαράκοντα δύο ἀξιωματικοί, ἐπὶ τῷ λόγῳ, ὅτι εἶναι βεβαίως ἐπίσης κακὸς Μουσουλμάνος ὅσον κακὸς ἐδείχθη Χριστιανός.

Ὁ Θεόφιλος ἀπέθανε πολὺ πρὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῆς· τὸ δὲ τέλος αὐτοῦ ἀπέδη θλιβερόν. Ἐξεθέσαμεν ἤδη πρὸς ὁποῖας καὶ ὁπόσας ἐσωτερικὰς καὶ ἐξωτερικὰς δυσχερείας ἠναγκάσθη νὰ παλίσῃ ὁ βασιλεὺς ἐκείνος· ἡ θρησκευτικὴ τοῦ ἔθνους διαίρεσις δὲν ὑπῆρξε βεβαίως ἡ μικροτέρα τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν. Ἀπέβη δὲ τὸ θρησκευτικὸν ζήτημα τοσοῦτον μάλλον δυσοικονόμητον, ὅσω, καθὰ προείπομεν, ὁ Θεόφιλος, ὡς καὶ οἱ δύο αὐτοῦ ἄμεσοι προκατοχοί, ἦτο μὲν εἰκονομάχος, ἀλλὰ διὰ πολιτικούς λόγους, οὐχὶ ἐκ συνειδήσεως, ὅπως ὑπῆρξαν εἰκονομάχοι, ἐν τῇ προηγουμένῃ ἐκτονταετηρίδι, ὁ Λέων ὁ Ἰσαυρος καὶ ὁ υἱὸς αὐτοῦ Κωνσταντῖνος. Ἐντεῦθεν ἡ κυβερνήσις τῶν τριῶν τελευταίων αἰρετικῶν βασιλέων διατέλεσεν ἀσυγκρίτως μὲν τῷ λόγῳ ἐπιεικεστέρα τῆς κυβερνήσεως τῶν δύο πρώτων, ἀσυγκρίτως ὅμως τῷ λόγῳ καὶ δυσχερεστέρα. Τωόντι ὁ διωγμὸς τῆς εἰκονολατρίας, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου, ὑπῆρξε φοβερός καὶ ἀδιάλειπτος· ἀλλὰ ἡ βαθεῖα τῶν βασιλέων τούτων πεποιθήσις εἰς τὸ δόγμα αὐτῶν καὶ τὸ ἔργον, καὶ ἡ

ἀπαράτρεπτος πορεία πρὸς ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ θν προέβητο, ἐκόλαζον μέχρι τινὸς τὰ ἀπάσις τῆς αὐστηρότητος αὐτῶν ἀποτελέσματα. Οἱ βασιλεῖς ἐκεῖνοι ἀπεφάσισαν νὰ ἀφαιρέσωσιν ἐκ μέσου τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων, καὶ, ἐπὶ τούτῳ, νὰ ἐξοντώσωσι μὲν ἀφ' ἐνὸς πάντα τὸν ἀνιθιστάμενον, νὰ ἀναθερμώσῃ δὲ ἀφ' ἑτέρου τὰς νέας γενεὰς ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸ νέον δόγμα. Τὸ ἔθνος, καθὼς συμβαίνει συνήθως εἰς τοιαύτας ἐριδας, ἦτο διερρημένον εἰς τρεῖς τάξεις ἀνθρώπων· ὀλίγοι μὲν τινες ἦσαν ἐκ πεποιθήσεως εἰκονομάχοι· πλείοτεροι τούτων βεβαίως ἦσαν οἱ βαθεῖαι ἔχοντες τὴν ἀφασίωσιν πρὸς τὴν λατρείαν τῶν εἰκόνων· ἀλλὰ πολὺ καὶ τούτων πλείοτεροι οἱ διστάζοντες καὶ μεταξὺ τῶν δύο ἁκρῶν ταλαντευόμενοι. Ἡ σταθερὰ τῶν βασιλέων θέλησις θύο τινὰ ἐπήγαγε σωτήρια ὡς πρὸς τὴν κυβερνήτην αὐτῶν ἀποτελέσματα οὐ μόνον ἐνεθάρρυνε τοὺς ὁπαδοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἀπαντας τοὺς ἀμφιδάλλοντας, τοὺς δειλοὺς, ὑπήγαγεν ὑφ' ἐαυτὴν καὶ ὑπεχρίωτε νὰ ταχθῶσιν ὀριστικῶς μετὰ τῆς κυβερνήσεως. Προστούταις, ὁ ζήλος τὸν ὁποῖον ὀσημέραι ἡ κυβερνήσις κατέβαλλε περὶ τὴν κατὰ τὸ νέον δόγμα ἀνατροπὴν τῶν πολλῶν, πύξανε μὲν τὸ πλῆθος τῶν εἰλικρινῶν τῆς εἰκονομαχίας ὁπαδῶν, ἠλάττωνε δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰλικρινῶν τῆς λατρίας τῶν εἰκόνων ὑπερμάχων· ὥστε ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἰσαύρου καὶ ἐπὶ Κωνσταντίνου, πλείστη μὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κυβερνήσει ἐνότης, πλείστα δὲ καὶ ἰσχυρότατα στοιχεῖα ὑπάρξεως παρεσκευάζοντο ἐν τῇ μέλλοντι ὑπὲρ τοῦ νέου δόγματος. Ἐξεναντίας, ἐπὶ τῶν τριῶν τελευταίων εἰκονομάχων βασιλέων, ἐθυσιάσθη καὶ τὸ ἐνστώδες καὶ τὸ μέλλον τοῦ δόγματος τούτου· διότι οἱ βασιλεῖς οὗτοι ἐθεώρησαν μὲν ἀναγκαῖον νὰ στηριχθῶσιν εἰς τὰ ὑφιστάμενα τῆς εἰκονομαχίας στοιχεῖα, καὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἀπὸ αὐτῶν, ἀλλὰ οὐδὲν ἐπρέξαν ὑπὲρ αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀμειλίχου ἐκείνου ζήλου, ὅστις εἶναι ἀπαραίτητος πρὸς τὴν εὐόδωσιν τῶν τοιούτων μεταβολῶν· διότι ὁ Μιχαὴλ ὁ Τρυφίλος κατήντησεν ἀνταρῶνδον νὰ κηρύξῃ, ὅτι μετὰ μηδετέρας τῶν δύο μεριδίων τάσσεται· διότι ὁ Θεόφιλος ἐδέχθη ὡς σύντροφον καὶ ἀκόλουθον ἓνα τῶν θερμότερων εἰκονολατρῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, τὸν Μεθόδιον· διότι ἠνείχετο τὴν σύζυγον καὶ τὴν πενθερὰν ἐν γνώσει ὅλου τοῦ κόσμου λατρεύουσας τὰς εἰκόνας· διότι καὶ αὐτὸς ὁ Θεόφιλος, διακρίνων μεταξὺ εἰκόνων καὶ εἰκόνων, ἰδίως εὐλαβεῖτο τὴν τοῦ θεοῦ μητέρα· διότι ἐντεῦθεν φοβερά ταρχὴ ἐνέσκηψεν εἰς τὰ πνεύματα τῶν πολυαριθμῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, οἵτινες, μὴ ἔχοντες ἐν ἑαυτοῖς σταθερὰς θρησκευτικὰς πεποιθήσεις, ζητοῦσιν ἄγκυραν σωτηρίας ἀπὸ ἄλλων εὐσυνειδητοτέρων, ἰσχυροτέρων, δραστηριοτέρων· διότι ἐκ τούτου ἐνεθάρρυνθησαν οἱ εἰλικρινεῖς εἰκονολάτραι περὶ τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ κηρύγματα αὐτῶν· διότι, ἐνὶ λόγῳ, πλείστη μὲν ἐπεκράτησεν ἐν τῇ κυβερνήσει ἠθικὴ ἀναρχία, ἐλευθερόν δὲ ἠνεώχθη στάδιον εἰς τοὺς ὀρθοδόξους, οἵτινες, ἰσχυρότατοι ἀποδάντες, διὰ τῶν ἀναμνήσεων, τῶν παραδόσεων, τῶν ἔξεων τοῦ ἔθνους καὶ διὰ τῆς ἀμφιρόπου ἀδρανεῖας τῆς κυβερνήσεως, εἰς ταύτην μὲν παρήγον ἀδιάλειπτους δυσχερείας, εἰς δὲ τοὺς πολλοὺς πρόδωλον ἀνεδείκνυν τὴν ἀνόρθωσιν τοῦ ἀρχαίου δόγματος.

Ἐπὶ τῶν πρώτων ἑπτὰ ἐτῶν τῆς βασιλείας τοῦ Θεοφίλου οὐδεὶς ἐγένετο διωγμός. Ὁ κατὰ τὴν ἀνατίωσιν τῆς εἰκονομαχίας, ἐπὶ Λέοντος, τῷ 816 ἔτει, χειροτονηθεὶς πατριάρχης Θεόδωτος Καππαδοκίας εἶχεν ἀποβιώσει τῷ 821· καὶ τότε, βασιλεύοντος ἤδη τοῦ Μιχαὴλ Τραυλοῦ, προήχθη εἰς τὸ ὑπατον ἀρχιερατικὸν ἀξίωμα, ὁ γνωστὸς ἡμῖν Ἀντώνιος Σουλαιοῦ, ὅστις δὲν ἦτο εἰκονομάχος, εἰμὴ διότι, πρεσβύων τὸ δόγμα τοῦτο, ἠδύνατο νὰ ἀρξῇ· ἀπαξ δὲ ἐπιτυχὴν τοῦ σκοποῦ, ἀδιαφόρησεν ἐντελῶς περὶ τῆς παρούσης καὶ μελλούσης τοῦ δόγματος τούτου τύχης καὶ δὲν ἐφρόντισεν εἰμὴ περὶ τῶν ἰδίων ἡδυνῶν. Ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ πατριάρχου τούτου τῷ 836 ἔτει, ἀνεθρόνισθη τελευταῖον εἰς τὸν θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὁ ἀνὴρ ἐκεῖνος, ὅστις καὶ διὰ τὴν στερῆν αὐτοῦ πεποιθῆται, καὶ διὰ τὴν παιδείαν, καὶ διὰ τὴν ἐπιτηδεύτητά του, ἦτο ὁ καταλληλότερος τοῦ νέου δόγματος λειτουργός. Σημειωτέον ὅμως, ὅτι ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, ὅστις ἐν ἔτει μὲν 816 εἶχε παραγκωνισθῇ, διότι ὁ στρατός, ἐν τῇ πρώτῃ ὁρμῇ τοῦ θανάτου του, ἀτόπως ὑπώπτευσεν αὐτὸν ὡς ἔχοντα συμπαιδείας πρὸς τοὺς εἰκονολάτραις· ἐν ἔτει δὲ 821 ἐπέτυχε, διότι ὁ καλῆτερον γινώσκων αὐτὸν Μιχαὴλ ἤθελε πατριάρχην ἀνθρώπον ἔχοντα τὰ ἀμφοτέρωπα αὐτοῦ δόγματα, καὶ, τούτου ἕνεκα, προετίμησε τὸν Ἀντώνιον Σουλαιοῦ, ἐπατριάρχευσεν ἤδη, ὅχι διότι ὁ Θεόφιλος ἐζήτει προϊστάμενον πνευματικὸν τοῦ θρησκευματος, ἔχοντα ζῆλον θερμότερον τοῦ προκατόχου, ἀλλὰ διότι δὲν ἠδύνατο νὰ ἀποποιηθῇ τὸ ἀξίωμα εἰς τὸν διδάσκαλον, τὸν σύμβουλον, τὸν φίλον αὐτοῦ. Ἐν τούτοις, ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἐνόει, ὅτι ἡ ἀπραξία καὶ ἡ ψυχρότης τῆς κυβερνήσεως θέλει φρονεῦσαι τὸ νῦν δόγμα καὶ ὅτι τοῦτο, ἂν δὲν στηριχθῇ, θέλει πέσει. Ὅθεν κατέπεισε τὴν Θεοφίλον νὰ ἐκδώσῃ, τῷ 836, δόγμα τὸ ὁποῖον διέτασσε νὰ θραύσωσι, νὰ ἐξαλείψωσι, νὰ καύσωσι καὶ ἐκ παντὸς τρόπου νὰ ἀφανίσωσι τὰς ἐπὶ τῆς προηγουμένης ἀνοχῆς ἀνορθωθείσας εἰς πολλὰς ἐκκλησίας εἰκόνας, καὶ ἀπηγόρευεν, ἐπὶ ποινῇ βρυτάταις, τὴν λατρεῖν αὐτῶν εἴτε δημοσῶς, εἴτε ἰδίᾳ. Οἱ ὁρθόδοξοι χρονογράφοι διηγοῦνται πολλὰ ἀπαίσια περὶ τοῦ ἐντεθέντος προκύψαντος διωγμοῦ· ἀλλὰ καὶ ἀληθῆς ἂν ὑποθεθῶσιν ὅλα ὅσα διηγοῦνται, αἱ ὑπὸ τῶν αὐτῶν χρονογράφων ἱστορούμενοι διηγήσεις τοῦ Θεοφίλου, ἡ βραδεία τοῦ διωγμοῦ ἑνάρξις, αὐτὰ τὰ ἐπιφανέστερα τούτου γεγονότα μαρτυροῦσιν, ὅτι, ἂν καὶ ἡ θρησκευτικὴ διένεξις προσέθηκεν, ἐπὶ τοῦ βασιλέως τούτου, θύματα τινὰ εἰς τὰς πολυαριθμὰς ἐκατόμβας τῆς προηγουμένης ἐκατονταετηρίδος, εὐταγματικὸν ὅμως ἄγωνα ὑπὲρ τῆς εἰκονομαχίας ὁ Θεόφιλος δὲν ἐπεχείρησεν.

Θεόδωρος καὶ Θεοφάνης ἦσαν δύο ἀδελφοὶ μοναχοί, Σύροι τὸ γένος, ἐλθόντες δὲ ἐπίτηδες ἀπὸ τὴν Ἱερουσαλὴμ ἵνα στηρίζωσι τὸ δόγμα τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ βασιλεὺς, μαθὼν τὴν ἀντιπολίτευσιν αὐτῶν, δὲν διέταξεν ἀμέσως νὰ τιμωρηθῶσιν, ἀλλ' ἐκάλεισεν αὐτοὺς ἐν ὠπείᾳ του, ἵνα συνδιαλεχθῇ μετ' αὐτῶν δημοσίᾳ περὶ πίστεως. Οἱ δύο ἀδελφοί, ὑπὸ τοῦ ζήλου αὐτῶν ἐνθαρρυνόμενοι καὶ ἐκρούοντες τὸν Θεόφιλον ἀνευλαβῶς

περὶ εἰκόνας ὁμιλοῦντα, ἐτόλμησαν νὰ τὸν ὑβρίσωσιν «ἐμπραχθεῖν τὸ στόμα», εἰπόντες, πρὸς τὸν Θεοφίλον ἀνῶμα. Ὁ βασιλεὺς ἠνέχθη καὶ τοῦτο, προσκαλέσας αὐτοὺς νὰ φέρωσι τὰς μαρτυρίας τῶν προφητῶν ἐπὶ τῶν ὁποῖων ἐστήριζον τὸ δόγμα τῶν· ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ προσήγαγον ῥῆσιν τινα ἐκ τῆς τοῦ Ἰσαίου προφητείας, ὅτις δὲν εὕρισκετο εἰς τὴν τοῦ Θεοφίλου ἱερὰν γραφὴν, καὶ ἀπεκάλεσαν τὴν βίβλον αὐτοῦ νόθον, τότε μόνον ὁ Θεόφιλος, ἀποβαλὼν τὴν μακροθυμίαν, ἐπέβαλεν εἰς αὐτοὺς ποινὴν, ἣτις σήμερον ἦθελε βεδαιῶς θεωρηθῇ δεινотάτη, ἀλλὰ τότε δὲν ἦτο ἐκ τῶν βαρυτέρων, παραβαλλομένη πρὸς τὰς τιμωρίας, αἵτινες ἐπεβάλλοντο, ὡς εἶδομεν, καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πολιτικῶς κακοεργήσαντας ὑπαλλήλους· διότι, ἀφοῦ ἐτύφθησαν ἀνὰ διακοσίων βιβλίων ἕκαστος, ἐνεκεντήθη ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτῶν δωδεκάστιχον ἱαμβικὸν ἐπίγραμμα, διαλαμβάνον τὴν αἰτίαν τῆς καταδίκης, συντεθὲν δὲ, ὡς βεβαιούται, ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου αὐτοῦ, καὶ ἐπειτα ἐξωρίσθησαν εἰς Ἀπάμειαν τῆς Βιθυνίας. Ἐνταῦθα ὁ μὲν Θεόδωρος ἀπέθανεν, ὁ δὲ Θεοφάνης, ἐπιζήσας, χειροτονήθη μετὰ τὴν ἀναστύλωσιν τῶν εἰκόνων, μητροπολίτης Νικαίας, εἰς ὃ ὅχι ὀλίγον συνετέλεσεν ἡ μαρτυρία τῆς καρτερίας τὴν ὁποίαν ἐπὶ τοῦ προσώπου του ἔφερεν.

Παραδοξότερα ὑπῆρξεν ἡ τύχη τοῦ Μεθοδίου. Ὁ Μεθόδιος ἐγεννήθη εἰς Συρακούσας ἐκ γονέων ἐπιφανῶν καὶ εἶχεν ἐλθεῖν, ἐπὶ Λέοντος τοῦ Ἀρμενίου, εἰς Κωνσταντινούπολιν, διὰ νὰ προαχθῇ εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπηρεσίαν· ἀλλὰ μοναχὸς τις τὸν κατέπεισε νὰ μεταβάλῃ σκοπὸν, νὰ διανεύμῃ τὰ ὑπάρχοντα εἰς τοὺς πτωχοὺς καὶ νὰ ἀσπασθῇ τὸν μοναχικὸν βίον. Διὰ τὴν ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἐκείνου γενομένην ἀνανέωσιν τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὸν ἐπελθόντα τότε πρῶτον διωγμὸν, ὁ Μεθόδιος κατέφυγεν εἰς Ρώμην· μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Λέοντος, ἐπανῆλθεν εἰς τὸ μοναστήριόν του, φέρων δογματικὴν ὑπὲρ τῶν εἰκόνων ἐπιστολὴν τοῦ πάπα, καὶ, ἐνθαρρυνόμενος ἀπὸ τῆς γνωστῆς τοῦ Μιχαὴλ θρησκευτικῆς ἀδιαφορίας, ἤρχισε νὰ ἐνεργῇ ὁρμητικῶς ὑπὲρ τῆς ὀρθοδοξίας. Ὁ Μιχαὴλ ὑπῆρξε μέτριος περὶ τὴν καταδίωξιν τῶν εἰκονολατρῶν· ἀλλὰ δὲν ἠδύνατο νὰ ἀνεχθῇ ὑπήκοον, ἀναφανδὸν ἀντιπράττοντα ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἀρχιερέως τῆς δύσεως· ὅθεν, θεωρήσας αὐτὸν ὡς στασιαστὴν, διέταξε νὰ μαστιγωθῇ καὶ νὰ πεμθῇ εἰς τὴν νῆσον τοῦ Ἀντιγόνου, ὅπου κτεκλείσθη εἰς τάφον στενῶτατον μετὰ δύο ληστῶν καὶ ὑπέστη ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀγωνίαν φοβεράν, διότι τοῦ ἐνὸς τῶν ληστῶν ἀποβιώσαντος ἐν τῷ μεταξύ, κτελείσθη αὐτόθι ὁ νεκρός. Τελευταῖον ὁ Θεόφιλος, βασιλεύσας καὶ πληροφορηθεὶς τὰ κατὰ τὸν Μεθόδιον, ἀπῆλλαξεν αὐτὸν ἀπὸ τῆς δεινῆς ἐκείνης φυλακῆς καὶ ἐτίμησε μάλιστα αὐτὸν διὰ τὴν πολυμάθειάν του. Ἀλλ' ὁ Μεθόδιος ἤρχισε πάλιν νὰ δογματίζῃ καὶ νὰ κατηγῇ πολλοὺς ἐκ τῶν αὐλικῶν, ὥστε ὁ βασιλεὺς ἠναγκάσθη νὰ τιμωρήσῃ αὐτὸν καὶ νὰ φυλάκισῃ. Μετ' οὐ πολὺ ὅμως οὐ μόνον δεύτερον ἀπῆλλαξε πάσης ποινῆς τὸν Μεθόδιον, τοῦ ὁποῖου ἐσέβετο καὶ ἡγάπα τὴν σοφίαν· ἀλλὰ τὸν ἐκάλεισε παρ' ἐαυτοῦ, εὐχαρίστως συνδιαλεγόμενος μετ' αὐτοῦ περὶ τοῦ

θησκευτικού ζήτηματος καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ἐκστρα-
τείαις ὑπ' αὐτοῦ συνοδευόμενος. Ταῦτα δὲ πάντα πα-
ρέλυον τὴν ἐνέργειαν τῶν εἰκονομάχων καὶ ἐνεθάρ-
ρυνον τοὺς εἰκονολάτραις, οἵτινες, γινόμενοι ὁσημέραι
τόλμηρότεροι καὶ πολυχριθμότεροι, ἤρχισαν νὰ ὑψώσι
κεφαλὴν καὶ εἰς τὸν στρατὸν, καὶ εἰς τὴν αὐλὴν, νὰ
κηρύττωσιν ἀσυστόλως ὅτι τὰ πολεμικὰ ἀτυχήματα
ἦσαν οὐδὲν ἄλλο ἢ θεὸς κατὰ τοῦ εἰκονομάχου βασι-
λέως δίκη, καὶ νὰ αὐξάνωσιν οὕτω, διὰ τῶν θρησκευ-
τικῶν ἐνδοιασμῶν, τῆς πραγματικῆς τῆς δεινότητος ἐ-
κείνης πολιτικῆς θέσεως συμφορὰς.

Ὁμοφροσύνη δὲν ἐπεκράτει οὐδὲ ἐντὸς τῆς βασι-
λικῆς οἰκογενείας. Ἡ πενθερὰ τοῦ Θεοφίλου, ἡ μήτηρ
τῆς Θεοδώρας Θεοκτίστη, οὕσα θερμῶς ἀφωσιωμένη
εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀπῆλθεν ἀπὸ τῶν βασιλείων, ὅ-
που οὐδεμίαν εἰκὼν ἠδύνατο νὰ ἀναρτηθῇ, καὶ ἔζη εἰς
γυναικειῶντι μοναστήριον, τὸ ὅποιον παρ' αὐτῆς ἰδρυ-
θὲν ἐκαλεῖτο εἰκὼς τῶν Γαστρίων· προσκαλοῦσα δ'
αὐτόθι τὰς πάντε θυγατέρας τοῦ βασιλέως, τὴν Θε-
κλάν, Ἄνναν, Ἀναστασίαν, Μαρίαν καὶ Πουλχερίαν,
δὲν ἔπαυε προτρέπουσα καὶ νοουθετοῦσα αὐτάς εἰς τὴν
προσχύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ὁ Θεόφιλος τὴν πα-
ρεκάλεισε πολλάκις νὰ ἀπέχῃ τῆς τοιαύτης κατηγή-
σεως, ἀρκουμένη εἰς τὸ ὅτι αὐτὴ ἠδύνατο ἐλευθέ-
ρως νὰ τελεῖ τὰ τοῦ δόγματός αὐτῆς· καὶ ἡ Θεοκτί-
στη ἐδεδείκνυτο ὅτι δὲν θέλει ἐπεμβῇ εἰς τὴν συνεί-
δησιν τῶν ἐγγόνων τῆς, παρήγγειλε δὲ αὐτάς, ὅ-
σάκις ἐρωτηθῶσιν ὑπὸ τοῦ πατρὸς, νὰ μὴ εἰπῶσι ποτὲ
τί εἶδον καὶ ἤκουσαν παρ' αὐτῆς. Καὶ αἱ μὲν τέσσα-
ρες πρᾶσιότεραι ἐτήρησεν τὴν παραγγελίαν· ἀλλ' ἡ
νεωτέρα τῶν ἄλλων Πουλχερία, μὴ ἐννοοῦσα ἔτι τὸ
σπουδαῖον τοῦ πράγματος, διηγήθη ποτὲ εἰς τὸν πα-
τέρα, μετὰ ἐνθουσιασμοῦ πολλοῦ, τὰς περιποιή-
σεις τὰς ὁποίας ἐλάμβανον εἰς τὸ μοναστήριον,
καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὀπωρῶν τὰς ὁποίας περιεί-
χεν ὁ κηπὸς τοῦ, πρὸς δὲ τούτοις, ὅτι ἡ μάμμη των
εἶχεν εἰς τὸ κιβώτιόν τῆς πολλὰ νικίᾶ καὶ ὅτι, ἀφοῦ
ἐδίδεν αὐτὰ εἰς τὰς ἐγγόνας τῆς νὰ τὰ ἀπασθῶσι,
τὰ ἐπέθετεν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ προσώπου
αὐτῶν. Ὁ Θεόφιλος τότε ἀπηγόρευσε πᾶσαν σχέσιν
μεταξὺ τῆς μάμμης καὶ τῶν θυγατέρων αὐτοῦ, ἡ δὲ
Θεοκτίστη ἤρχισεν ἤδη ἀναφανδὸν ἐλέγχουσα αὐτὸν
καὶ σκώπτουσα διὰ τὰ αἰρετικά φρονήματά του, καὶ
τοὺς διωγμούς τῶν ὁμολογητῶν τῆς πίστεως, καὶ
δηλοῦσα τὴν ἐνεκὰ τούτων καινὴν δυσἀρέσκειαν.

Ἀλλὰ τὸ δεινότερον ἦτο ὅτι αὐτὴ ἡ βασιλὶς ἐδι-
χνοῖε πρὸς τὸν Θεόφιλον περὶ τὰ θρησκευτικὸν δόγ-
μα καὶ προσεκίνησε λάθρα τὰς εἰκόνας. Τὸ πρᾶγμα
δὲν ἠδύνατο νὰ μείνῃ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἄγνωστον εἰς
τὸν Βασιλέα. Εἰς τὴν Βυζαντινὴν αὐλὴν ὑπῆρχε τότε
γελωτοποιὸς τις, ἐξ ἐκείνων τοὺς ὁποίους οἱ βασιλεῖς
τῆς Ἀνατολῆς ἀνέκαθεν συνειθίζον νὰ ἔχωσι παρ' ἐ-
αυτοῖς, παρελθόν δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον, κατὰ τὸν
μέσον αἰῶνα, καὶ οἱ τῆς δύσεως βασιλεῖς, ἐπιτρέπον-
τες αὐτοῖς, χάριν διασκεδάσεως, νὰ πράττωσι καὶ νὰ
λέγωσιν ὅσα οὐδ' οἱ ἰσχυρότατοι τῶν ὑπουργῶν ἐ-
τόλμων. Ὁ γελωτοποιὸς αὐτός, κλούμενος Δένδε-
ρας, ἡ ἀδράκιον παρακεκομμένον, » ὡς λέγουσιν οἱ

χρονογράφοι, » καὶ τῷ Ὀμηρικῷ θαρσύνῃ διεννησχοῦς
κατ' αὐδὲν », εἰςπειθήσας ποτὲ εἰς τὸν κοιτωνίσκον
τῆς Λύγουσσης Θεοδώρας, κατέλαβεν αὐτὴν ἀσπα-
ζομένην θεῖας εἰκόνας καὶ μετὰ σπουδῆς προσάγου-
σαν αὐτάς εἰς τὰ ἑαυτῆς δωματία. Ὁ Δένδερης
τότε, μὲ τὸ σύνθημα αὐτοῦ θαρρός, πλησιάζας
ἠρώτησε τί εἶναι ἄρα γε αὐτά· ἡ δὲ, αὐτὰ καλὰ
μου » ἀπεκρίθη » νικίᾶ καὶ ἀγαπῶ ταῦτα πολλὰ. »
Ὁ βασιλεὺς συνέπεσε νὰ κάθῃται τὴν στιγμὴν ἐκεί-
νην εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ, προσελθόντα μετ' ὀλίγων
τῶν Δένδερην, ἠρώτησε, πόθεν ἔρχεται· ὁ δὲ εἶπεν
ὅτι ἦτο εἰς τὴν μάγαν, ἐννοῶν τὴν Θεοδώραν, καὶ
ὅτι εἶδεν αὐτὴν ἐκβάλλουσαν τοῦ προσκιφαλίου κα-
λὰ νικίᾶ. Ὁ Θεόφιλος ἤξευρε τί σημαίνουσι τὰ
νικίᾶ αὐτά· ἀναστὰς δὲ τῆς τραπέζης, ἐπορεύθη πρὸς
τὴν βασιλίδαν καὶ ἠλεγξεν αὐτὴν, διότι παραβαίνει
τὸ καθεστὼς δόγμα, γινόμενη ἀφορμὴ σκανδαλῶν
καὶ παρεξηγήσεων. Ἡ Θεοδώρα, ἥτις ἠγάπα τὸν
Θεόφιλον καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν λυπῇ, ἐκρυψε τὸ
πρᾶγμα ἀπὸ αὐτὸν, καὶ, αὐτὸ τοῦτό ἐστιν » εἶπεν ἡ
μέσως, ὦ βασιλεῦ, οὐ τοῦτο, ὡς ὑπέληφες σύ· τὸ
δὲ κατοπτρὸν μου ἤμην ἀτενίζουσα μετὰ τῶν θε-
ραπαινίδων, καὶ τὰς ἐκείσε τικτομένας ἰδὼν ὁ Δένδε-
ρης μορφάς, ἐλθὼν ἀπήγγειλεν ἀφρόνως τῷ βασιλεῖ
καὶ δεσπότη. » Ἐπειτα δὲ ἐσωγράνισε τὸν γελω-
τοποιὸν καὶ τοσοῦτον ἐπιτηδεύσας τὸν ἐδίδασκε νὰ μὴ
λέγῃ πλέον τι εἰς τινὰ περὶ τῶν καλῶν νινίων, ὥστε,
ἐρωτήσαντος ποτὲ αὐτὸν τοῦ Θεοφίλου παρὰ πόταν,
αὐτὸς εἰς πάλιν ἄρα τὰ καλὰ νικίᾶ ἢ μάνια ἀσπάζεταιται,
ὁ Δένδερης, ἐνθυμούμενος τὴν παιδείαν τὴν ὁποίαν ἐ-
λαβὲν καὶ ἐπιθεὶς μὲν τὴν δεξιὰν χεῖρα τοῖς χεῖλεσι,
τῇ δὲ ἀριστερᾷ τῶν ὀπισθεν μερῶν ἐπιλαβόμενος,
» σίγα, » ἀπεκρίθη αὐτῷ σίγα περὶ τῶν νινίων, ὦ βα-
σιλεῦ. »

Ἐνόσω τὰ πράγματα τῆς κυβερνήσεως εὐωδοῦν-
το ὁπωσοῦν, τὰ δεινὰ ἀποτελέσματα τῆς θρησκευτι-
κῆς ταύτης διχονοίας καὶ τοῦ ἀμφιρόπου πολιτεύ-
ματος τοῦ Θεοφίλου, δὲν καθίσταντο ἐμφανῆ· ἀλλ'
ἅμα ἡ τύχη ἀνεδείχθη δυσμενὴς πρὸς τὸν βασιλέα,
ἅμα οὗτος ἡττήθη καὶ ἐταπεινώθη ὑπὸ τῶν Ἀρά-
βων, ἅμα περιέστη εἰς ἀμηχανίαν, ἡ θρησκευτικὴ
διένεξις κῆρυξε τὴν ἀμηχανίαν, παριστῶσα αὐτὴν ὡς
ἀποτέλεσμα τῆς τῶν ἁγίων εἰκόνων καθαιρέσεως καὶ
καταδικώξεως· ὁ στρατός καὶ ἡ αὐλὴ ἐπὶ μᾶλλον καὶ
μᾶλλον διερρέθησαν· οἱ ἄνθρωποι ὅσοι εἶχον εἰσέτι τὴν
γενναϊότητα νὰ διακρίνωσι τὰς ἀληθεῖς αἰτίας τῶν
συμφορῶν, τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν παραλυσίαν, ἦσαν
ὀλίγοι· οἱ πλείονες, καταπεπληγμένοι ὑπὸ τοῦ ἀτυ-
χήματος, ἐπίστευσαν εἰς τοὺς λόγους τῶν ὀρθοδόξων
καὶ ἐθεώρησαν τὸν Θεόφιλον καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ,
ὡς πρωταίτιους ὧν τῶν κακῶν· ὁ Θεόφιλος δὲν
εὗρισκε παραμυθίαν οὐδὲ παρὰ τῇ συζύγῳ, οὐδὲ παρὰ
ταῖς θυγατέρας αὐτοῦ. Ἐντὸς τῶν ἐνδοσάτων και-
νῶν τῶν βασιλείων ἤκουε, μετ' εὐλαδείας μὲν καὶ
θλίψεως λεγόμενον ἢ μᾶλλον ψιθυριζόμενον, ἤκουεν ὅ-
μως, ὅτι τὸ θρησκευμα, τὸ ὅποιον παρὰ τοῦ πατρὸς πα-
ρέλαβε, τὸ θρησκευμα, τοῦ ὁποίου ἐπικρατοῦντος ἐβασί-
λευσαν τοῦ Βυζαντίου τοσοῦτοι μεγάλοι ἄνδρες, τὸ θρη-

σκευμα, τὸ ὑποῖον ἐπρέσβευον οἱ ἱκανότεροι, οἱ χρηστότεροι τῶν συμβούλων του, ἦτο ἡ αἰτία τῶν συμφορῶν αὐτοῦ. Ὡλιθερωτέρα θέσις δὲν ἦτο βεβαίως δυνατόν νὰ δοθῇ.

Καί ὁμοιως ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς δὲν κατεβλήθη διὰ μίας. Μετὰ τὴν πρώτην τῆς ἀθυρίας αὐτοῦ ὑπερβολὴν, καὶ τοὶ ἐξακολουθῶν κατατροχόμενος ὑπὸ νόσου ὀδυνηρᾶς, ἐζήτησε συμμυχούς κατὰ τοῦ ὀδυρματικῆς αὐτοῦ ἐχθροῦ, καὶ ἐπεμύεν ἐπὶ τούτῳ τὸν πατρικίον Θεοδώριον καὶ τὸν σπαθάριον Θεοφάνιον πρὸς τὸν ἄρχοντα τότε τῆς δύσεως ἀσθενὴ υἱὸν τοῦ Κασίου τοῦ μεγάλου Λουδοβίκου τὸν Εὐσεβῆ, τὸν ῥῆγα Φραγκίας, καθὼς τὸν λέγουσιν οἱ Βυζαντινοὶ χρονολόγοι. Ἐζήτησε δὲ παρὰ Λουδοβίκου οὐ μόνον τὴν εἰς αὐτὸν ἀποστολὴν ἐπικουρικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ τὸν παρεκάλει καὶ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῶν ἐν Ἀφρικῇ κτημάτων τοῦ Καλίου, διὰ νὰ δώσῃ οὕτω, δι' ἀντιπαρασμοῦ ἰσχυροῦ, ἐπὶ συντονωτέραν συνδρομὴν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, τὴν ὁποίαν ὁ πνέων τὰ λοιπὰ, ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτοῖς ἀκόμη τοῖς λοιποῖς ἐκδίκησιν πνέων Θεόφιλος ἠλπιζεν ἐπὶ νὰ ἐπιχειρήσῃ ἐν Ἀσίᾳ. Οἱ πρέσβεις τοῦ ἔτυχον εὐμενοῦς παρὰ τῇ φραγκικῇ αὐτῇ δεξιότητι, παρουσιασθέντες εἰς τὸν Λουδοβίκον τὴν 15 Μαΐου 839, ἐν τοῖς Ἰγγλεσιμικοῖς αὐτοῦ βασιλείοις, πλησίον τοῦ Μογοντιάκου καὶ φαίνεται, ὅτι ὁ Λουδοβίκος ἐδείχθη διατεθειμένος νὰ δώσῃ τὴν ζητηθεῖσαν ἐπικουρίαν· ἀλλ' ὁ κατὰ τὸ ἐβόλουθεν ἔτος ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ ἐματαίωσε τὸ ἐπιχειρήμα. Ἐπειτα ὁ Θεόφιλος ἀνενέωσε τὰς διαπραγματεύσεις πρὸς τὸν υἱὸν καὶ διάδοχόν του, τὸν αὐτοκράτορα Λοθάριον, προτείνας νὰ συζεύξῃ μίαν τὴν θυγατέρα του μετὰ τοῦ βασιλέως Λουδοβίκου, υἱοῦ τοῦ Λοθαρίου. Καὶ αὗται ὁμοιως αἱ διαπραγματεύσεις διεκόπησαν διὰ τὸν ἐπισυμβάντα θάνατον τοῦ Θεοφίλου.

Ἐνῷ δὲ ἠγωνίζετο τοιοῦτοτρόπως νὰ παρασκευάσῃ μεγάλην τινὰ ἐν Ἀσίᾳ στρατείαν, ἐκραττεν ἐν τῇ μεταξὺ ὅ,τι ἦτο δυνατόν ὑπὲρ τῆς ἀμύνης τῆς χώρας καὶ ὑπεχρέωσε μάλιστα ἐπὶ τέλους τὸν Καλίφην εἰς ἀναχωρῆν ὀπλων καὶ ἀνταλλαγὴν τινῶν αἰχμαλώτων· διότι δύο τοῦ κυριάρχου τῶν Ἀράβων στρατηγοί, ὁ Ἀβού Σαΐδ καὶ ὁ Βασίρ, ἐνέβαλον, τῷ 840, μετὰ τῶν κατοίκων τῆς ἐν Κιλικίᾳ πόλεως Μοφουεστίας, εἰς τὴν Βυζαντινὴν ἐπαρχίαν Καππαδοκίαν, ὃ δὲ Βασίρ ἐπανήρχετο ἀπὸ αὐτὴν νικηφόρος, ὅτε ὁ Πέρσης Νεζάρ, ὁ μικρόν πρὸ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Ἀμορίου καταφυγὼν εἰς τὸν Θεόφιλον, ὡς ἐλάττουεν ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρωμεν, ἐπελθὼν μετὰ τῶν Κούρδων αὐτοῦ κατὰ τοῦ ἄραβος στρατηγοῦ, τὸν κατετρόπωσαν, ἀνέλαβεν ἅπαντας τοὺς αἰχμαλώτους αὐτοῦ καὶ αὐτὴν τοῦτον τὸν Βασίρ συνέλαβεν αἰχμάλωτον. Εἶναι ἀληθές ὅτι μετ' ὀλίγον ὁ Ἀβού Σαΐδ, ἐπιπεσὼν κατὰ τῶν Κούρδων, ἐφόρευσε τὸν ἡγεμόνα αὐτῶν· ἀλλὰ κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος ὁ μὲν Βυζαντινὸς στόλος ἐλεπλάτησε τὰ παράλια τῆς Συρίας, κατὰ ξηρὰν δὲ τὰ εὐαριθμὰ Βυζαντινὰ τάγματα συνέλαβον τὸν αὐτὸς ἐμβαλόντα εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν Ἀβού Σαΐδ καὶ ἐπόρθησαν τὴν Μελιτηνὴν καὶ ἄλλας

ἀραβικὰς χώρας, ὥστε ὁ Μοτασέμ συνωμολόγησε τότε τὴν προσηνημονευθεῖσαν ἀναχωρῆν καὶ αἰχμαλώτων ἀνταλλαγὴν.

Ἀλλ' ἡ μικρὰ αὕτη παρχμυθία δὲν ἦτο πλέον ἱκανὴ καὶ ἐπιφέρει τὴν ἀναβίωσιν τοῦ καιρῶς πρωθέντος ἐκείνου σώματος· ἡ γαστρικὴ νόσος τὴν ὁποίαν πρὸ διατείας εἶχε πάθει ἀπέδωκε καθ' ἐκάστην δεινότερα, ὑπὸ τῆς ἡθικῆς ἀγωνίας· ἡ ταπείνωσις τὴν ὁποίαν τὸ κράτος ὑπέστη ἀπὸ τῶν Ἀράβων καὶ ἡ ὀδυνηρὰ τύχη τῶν γενναϊοτέρων τοῦ στρατοῦ αξιωματικῶν δὲν ἦτο ὁ μόνος σκώληξ ὅστις κατέτρωγε τὴν μαρτυροῦσαν ταύτην ψυχὴν. Ὁ Θεόφιλος ἠσθάνετο προσεγγίζοντα τὸν θάνατον καὶ ἐβλεπε μέλλουσαν νὰ περιέλθῃ εἰς υἱὸν τριετὴ τὴν βασιλείαν ἐκείνην, τὴν ὁποίαν αἱ σπιθαφαὶ αὐτοῦ χεῖρες μόλις ἠδυνήθησαν νὰ διεκώσωσιν. Ἐβλεπε τὸν υἱὸν τοῦτον κινδυνεύοντα ἀπὸ μυρίων ἐπιβουλῶν καὶ ἠσθάνετο ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ ἐμπιστευθῇ τὸ νήπιον τοῦτο εἰς χεῖρας ἀσφαλεστέρας τῶν μητροικῶν παρεκτός τούτου, καὶ ἡ στοργὴ τὴν ὁποίαν οὐδέποτε ἐπαυσε τοῦ νὰ ἔχῃ πρὸς τὴν Θεοδώραν τὸν ἐμπόδιζεν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐπιμέλειαν τοῦ μέλλοντος ἀνηλίκου βασιλέως· καὶ ὁμοιως ἐνόησε, ὅτι ἡ πρὸ καιροῦ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν ἀφωσιωμένη Θεοδώρα θέλει ἀμέσως προκαλέσει τὸν θρίαμβον αὐτῆς. Λόγῳ συνειδήσεως, τοῦτο δὲν ἐβλήθη πολὺ τὸν Θεόφιλον, ἀλλὰ τὸ δεινὸν ἦτο, ὅτι μετὰ τῆς ἀνορθώσεως τῶν εἰκόνων ἐμελλον ἀπαραιτήτως νὰ πέσωσιν ἅπαντες οἱ μεγάλοι εἰκονομάχοι, οἵτινες, ἐν πολέμῳ καὶ ἐν εἰρήνῃ, ἐν τοῖς πολιτικοῖς καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν, ὑπῆρξαν τὰ ἀσφαλέστερα καὶ ἐπιτηδαιότερα τοῦ θρόνου αὐτοῦ. Ἐρείσματα. Ὑπὸ τῶν μεριμνῶν τούτων βασανιζόμενος, ἐκίλεσεν, ὀλίγας πρὸ τοῦ θανάτου ἡμέρας, παρ' ἑαυτῷ, εἰς Μαγναύραν, τὴν σύγκλητον καὶ ἅπαντας τοὺς ἐν τέλει, καὶ μετὰ κόπου ἀπὸ τῆς κλίνης ἀρθεὶς, συλλέξας δὲ ἀπάσας τῆς ἐκλειπούσης αὐτοῦ φωνῆς τὰς δυνάμεις, ἐλάλησε πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ἐκείνους περὶ τοῦ υἱοῦ, περὶ τῆς συζύγου, περὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος. Ἀκαριαῖον δὲ μόνον ῥίψας βλέμμα, ἐν τῷ συντόμῳ τούτῳ καὶ κατακυκτικῷ λόγῳ, πρὸς τὴν νεότητά αὐτοῦ, εἰς τῆς ὁποίας τὴν πρώτην εὐτυχίαν τοσαῦται ἐπηκολούθησαν καταιγίδες καὶ τάλαιπωρίαί, ἐπέστησεν ἰδίως τὸν νοῦν πρὸς τὴν μέλλουσαν γηραίαν καὶ ὀρφανίαν τῶν φιλάτων αὐτοῦ ὄντων, καὶ, διὰ τῆς γλώσσης ἐκείνης τὴν ὁποίαν, ὡς εἶπε, μετ' ὀλίγον δὲν θέλουσι πλέον ἀκούσει, ἐσύστησε τὴν τύχην τῆς Θεοδώρας καὶ τοῦ Μιχαήλ, τὴν τύχην τοῦ κράτους, εἰς τὴν πίστιν καὶ εἰς τὴν ἀφοσίωσιν τῶν περὶ αὐτὸν συνηγμένων ἀνδρῶν. Τὴν βαθεῖαν σιωπὴν ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁποίας ἐλάλησεν ὁ Θεόφιλος, καὶ τὴν ὁποίαν βαθύτεραν ἐτι καθίστα ἡ ἀσθενεία φωνῆς ἡτις ἄλλοτε ποτε κατίσχυε τῆς κλαγγῆς τῶν ὀπλων ἀγώνων μυριάδων, δὲν διέκοψαν ἐπὶ τέλους εἰμὴ τὰ δάκρυα καὶ οἱ στεναγμοὶ τῶν ἀκροωμένων· τοσαύτη ῥώμη εἰς τοσαύτην ἀτονίαν περιελθοῦσα, τοσαύτη δραστηριότης εἰς τοσαύτην ἀθυμίαν, τοσαύτη εὐτυχία εἰς τοσαύτην συμφορὰν, ἦσαν τῶν ἐπιτηδεῖα νὰ κινήσῃ τὸν ἔλεον καὶ τὸν οἰκτιρμόν. Ἀλλ' ὁ Θεό-

φιλος ἤξευρεν, ὅτι ὁ ἔλεος παρέργεται, τὰ δὲ πάθη, καὶ τὰ συμφέροντα, καὶ αἱ ἀντιζηλῖαι παραμένουσιν. Ὅθεν ὁχυρὸν ἀσφαλέστερον τὴν ἀντιβασιλείαν τῆς συζύγου αὐτοῦ, διώρισεν ἰδίως φροντιστάς καὶ ἐπιτρόπους αὐτῆς τὸν γενναῖον Μανουὴλ καὶ τὸν γνωστὸν ἤδη ἡμῖν δραστήριον λογοθέτην τοῦ δρόμου Θεόκτιστον, τοὺς δύο πιστοτέρους καὶ ἐκαιωτέρους ἀνδρας τῆς κυβερνήσεώς του, εἰς οὗς προσεβήκε καὶ τὸν ἀδελφὸν τῆς βασιλίδος Βάρδαν, ἀνθρώπον πανούργον, ἀλλὰ μὴ στερούμενον διοικητικῶν τινῶν προτερημάτων.

Καὶ ταῦτα διὰ διαπράξας πάλιν δὲν ἠδύνατο νὰ ἡσυχάσῃ. Μικρὰ νόσος καὶ ἡθικὴ ἀγωνία εἶχον ἐρεθίσαι εἰς ὑπερβολὴν τὸν καὶ φύσει ὀξὺν αὐτοῦ χαρακτῆρα· πᾶσαι αἱ δυσχέρειαι τῆς δωδεκαετοῦς αὐτοῦ κυβερνήσεως, πᾶσαι αἱ ἐπιβουλαὶ τὰς ὁποίας ἡναγκάσθη νὰ πολεμήσῃ, πᾶσαι αἱ συκοφαντίαι ὅσαι ἐτάραξαν τὴν ζωὴν του, περιστοιχίσαν ἤδη, ὡς ἐν καταχθονίῳ τινὶ πανηγύρει συνελθοῦσαι, τὴν νεκρικὴν αὐτοῦ κλίνην, καὶ, ὡς φάσματα δαιμόνια, ἐφαίνοντο ἀπειλοῦσαι τὴν τύχην τοῦ υἱοῦ του. Μία μάλιστα σκιὰ ἐφαίνετο βαρύτερον τῶν ἄλλων μαστίζουσα τὴν ἀναιδρὴν ταύτην ἀγωνίαν. Ὁ δυστυχὴς νέος, ὁ συνανατραφεὶς μετὰ τοῦ Θεοφίλου, ὁ συζευχθεὶς τὴν ἀδελφὴν αὐτοῦ Ἑλένην, ὁ συμμετασχὼν ἀπάντων αὐτοῦ τῶν ἀγώνων, ὁ τοσάκις συκοφαντηθεὶς καὶ ἀείποτε διὰ νέων ὑπηρεσιῶν καθυπερτέρων τῶν προηγούμενων ἐξαγοράσας πᾶσαν συκοφαντίαν, παρέστη ἤδη εἰς τὸν τεταραγμένον τοῦ Θεοφίλου νοῦν ὡς ὁ ἐπικινδυνότερος τοῦ Μιχαὴλ ἐχθρὸς. Ὁ Θεόφοβος ἐσχάτως, θεωρῶν τὸν βασιλεῖα νοσοῦντα καὶ ὑποπτέον, ὅτι, οὕτως ἔχων, ἠδύνατο νὰ δώσῃ εὐχερέστερον ὅσα ἀκρόασις εἰς τὰς κατηγορίας τῶν ἀδυσωπῆτων αὐτοῦ ἐχθρῶν, ἐθεώρησε φρόνιμον νὰ μακρυνθῇ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ὑπεχώρησε μετὰ τῆς συζύγου, τῶν τέκνων καὶ τινῶν φίλων εἰς Ἀμαστρίν τῆς Παφλαγωνίας. Τοῦτο ἠύξησεν ἔτι μᾶλλον τὰς ὑπονοίας τοῦ βασιλέως, ὅστις διέταξεν αὐτὸν ἀμέσως νὰ ἐπανέλθῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Θεόφοβος ὑπήκουσεν· ἀλλὰ ὑπάρχουσιν εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου στιγμαὶ ἀποφράδες, καθ' ἃς τὰ πάντα γίνονται ἀφορμαὶ ὑπονοίας· αὐτὴ ἡ προθυμία μὲ τὴν ὁποίαν ἐπανῆλθεν ὁ Θεόφοβος, ἐν τῇ παραμονῇ τῆς κρισίμου ὥρας εἰς τὴν μετὰ τοσαύτης ἀγωνίας ἀπέβλεπεν ὁ Θεόφιλος, παρώξυνεν αὐτὸν ὑπὲρ ποτε σφοδρότερον· ὅθεν διέταξε νὰ φυλακισθῇ, καὶ, τὴν νύκτα τῆς 19 Ἰανουαρίου τοῦ 842, ἐν τῇ παρακοπῇ τοῦ φρενητιῶντος αὐτοῦ πυρετοῦ, ἐκράνυγας νὰ σφάζωσι τὸ ἀθῶον θῦμα καὶ νὰ τὸν φέρωσι τὴν κεφαλὴν του. Ἡ ὄρα σις τοῦ εἶχεν ἀμαυρωθῇ· ἀλλὰ λέγουσι, ὅτι ἐπέθηκε τὰς τρεμούσας αὐτοῦ χεῖρας ἐπὶ τῆς νεκρᾶς ἐκείνης κεφαλῆς καὶ, στενάχας ἐαθίως, α νῦν γε, α εἶπεν, « οὐδὲ σὺ Θεόφοβος, οὐδ' ἐγὼ Θεόφιλος. » Ὡς βεβαίως, δὲν ἦτο πλέον ὁ Θεόφιλος, ἀλλὰ σκιὰ τις ἀπαισία αὐτοῦ πρὸς τὴν πεπρωμένην καταστροφὴν διαμαχομένη. Αἱ κραυγαὶ, αἱ παρακοπαί, οἱ σπασμοί, οἱ στεναγμοὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ ἠκούσθησαν ἔτι ἐπὶ τινὰς ὥρας, ἐντὸς τῶν καταπεπληγμένων τοίχων τῶν ἀ-

χανῶν αὐτοῦ ἀνακτόρων, ἐμπλήθοντες οἴκτου καὶ τρυφῆς τοὺς παρισταμένους· ἔπειτα ἐπῆλθε γαλήνη τις εἰς τὸ βεβασανισμένον ἐκεῖνο σῶμα, ἀφοῦ μάλιστα ἡσπάσθη, ὡς βεβαίως, τὰς εἰκόνας τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Παναγίας· καὶ ἐξέπνευσεν ἡσυχώτερος ὅπως οὖν, περὶ τὰ μέσα τῆς ἡμέρας τῆς 20 Ἰανουαρίου.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ Θεοφίλου. Πάντα ὅσα προεῖδε καὶ προησθάνθη συνέδησαν μετὰ τὸν θάνατόν του. Ἡ Θεοδώρα ἐθεώρησεν ὡς πρῶτιστον αὐτῆς καθήκον τὴν τῶν εἰκόνων ἀναστύλωσιν· τὰ πνεύματα ἦσαν παρεσκευασμένα πρὸς τοῦτο· ὁ Μανουὴλ καὶ ὁ Θεόκτιστος εἶδον, ὅτι εἶναι μάταιον νὰ ἀντιπράξωσιν· ὁ Βάρδας ἐξεναντίας συνέδραμε προθύμως εἰς τὸ ἐπιχείρημα, διότι ἐνόει, ὅτι ἐνόσῃ ἦσαν εἰς τὰ πράγματα οἱ ἐπιφανέστατοι εἰκονομάχοι, δὲν ἠδύνατο νὰ ἐλπίσῃ ἐξουσίαν ἀπόλυτον· σύνοδος συγκροτηθεῖσα κατ' αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ 842 ἔτος καθιέρωσε τὸ κράτος τῆς ὀρθοδοξίας· ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς ἐπεσεν ἀπὸ τῆς πατριαρχίας καὶ προσχειρίσθη αὐτ' αὐτοῦ ὁ Μεθοδῖος. Πρὶν ἡλικιωθῇ ὁ Μιχαὴλ, ἡ Θεοδώρα ἠγωνίσθη νὰ διατηρήσῃ, ἐν τῇ πολιτικῇ τούλῃχιστον ὑπηρεσίᾳ, καὶ ἐν τῇ στρατῷ, τοὺς ἐγκριτωτέρους συμβούλους καὶ συμπράκτορας τοῦ Θεοφίλου, καὶ ἰδίως τὸν Μανουὴλ καὶ τὴν Θεοφίλον· ἀλλ' ἅμα πρακθέντος ὅπως οὖν εἰς ἡλικίαν τοῦ υἱοῦ τῆς, τὸν ὁποῖον, μοχθηρὰν ἔχοντα φύσιν, αἰσχυρῶς ἀνέθρεψεν ὁ κακὸς βουλος Βάρδας, ἵνα καταστήσῃ αὐτὸν ἐπειτα τυφλὸν ὀργανόν του, ἡναγκάσθη ὁ Μανουὴλ νὰ παραιτηθῇ τῶν πραγμάτων, ὁ Θεόκτιστος ἐδαλορονήθη, αὐτὴ ἡ Θεοδώρα ἐξωρίσθη. Ὁ Μιχαὴλ ἐξετραχηλίσθη εἰς φρουράν ἀσέβειαν καὶ ἀσωτίαν, τὴν ὁποίαν κάλαμος ἀνθρώπινος ἤθελεν αἰσχυρῶς νὰ περιγράψῃ· καὶ, προοῦσας τῆς ἀφροσύνης αὐτοῦ, αὐτὸς ὁ Βάρδας ἐσφάγη· ἐλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἐσωτερικῆς βελτιώσεως καὶ τῆς ἐξωτερικῆς ὑπολήψεως, τὸ ὁποῖον ἤγειραν αἱ εἰκονομάχοι βασιλεῖς ἐφθάρη· ἡ κυβερνήσις περιέστη εἰς τὴν ἐσχάτην παραλυσίαν καὶ τὸ κράτος ἤθελε βεβαίως καταπέσει, ἐὰν ἡ στίβις τοῦ Βασιλείου Μακεδόνης χεῖρ δὲν ἐδίδεν εἰς τὸν ἐξώλην Μιχαὴλ τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας του.

Ἐγράψαμεν ἐν ἐκτάσει ὅπως οὖν τὸν βίον τοῦ Θεοφίλου, ἀφ' ἐνὸς διὰ νὰ καταστήσωμεν δῆλαν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τῆς εἰκονομαχίας τῆς ἐνάτης ἐκατονταετηρίδος καὶ τῆς εἰκονομαχίας τῆς ὀγδόης, καὶ νὰ ἐξηγήσωμεν οὕτω, πῶς ἡ αἵρεσις αὕτη ἡ ὑπὸ τῆς Εἰρήνης καταλυθεῖσα, εἰμπόρεσε νὰ ἀναβιώσῃ ἐπὶ Λεόντος τοῦ Ἀρμενίου, ἔπειτα δὲ ὀριστικῶς ὑπὸ τῆς Θεοδώρας κατεβλήθη· ἀφ' ἐτέρου διὰ νὰ καταστήσωμεν εἰς τοὺς πολλοὺς γνωστὰ τὰ περὶ ἐνὸς τῶν μᾶλλον ἀξιοσημειωτῶν Βυζαντινῶν βασιλέων, περὶ οὗ εἰς τὰς συνήθεις ἱστορίας ολίγας μόνον εὐρίσκουσι λέξεις. Ὁ Θεόφιλος ἡμάρτε πολυτάκτως· ἡ ὀξύτης μάλιστα τοῦ χαρακτῆρός του παρέσυρεν αὐτὸν εἰς πράξεις τινὰς, τὰς ὁποίας ὀφείλομεν δικαίως νὰ κατακρίνωμεν· ἡ ἐπιβουλος ἀπὸ τῆς Σκελίας ἀνάκλησις τοῦ Ἀλεξίου Μουσελέ καὶ ἡ ἀδικία αὐτοῦ τιμωρία· ἡ κατὰ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Θεοδώρου τοῦ Κριθίου, τοῦ ἐλέγξαντος αὐτὸν διὰ τοῦτο, πα-

ἐφάρδος ὀργή· ἡ ἀνηλεὲς σφαγὴ τῶν κατοίκων τῆς Σωλοπέτρας, ἡ προκαλέσασα τὰς συμφορὰς τοῦ 838 ἐτοῦς τελευταῖον ὁ φόνος τοῦ Θεοφύτου, δυσκόλως δύναται νὰ δικαιολογηθῶσιν· ἀλλὰ μὴ λησμονήσωμεν τοὺς χρόνους, τοὺς ἀνθρώπους, τὰς ῥαδιουργίας, τὰς συκοφαντίας, τὰς ἔσω καὶ ἔξω δυσχερείας ἐν τῇ μέσῃ τῶν ὁποίων διήγαγε τὸν βίον ὁ ἄνθρωπος αὐτός· πάντα ταῦτα φυσικώτατον ἦτο νὰ θολώσωσιν ἐνίοτε τὴν κρίσιν καὶ νὰ νοθεύσωσιν ἐνίοτε τὴν καρδίαν αὐτοῦ. Μὴ λησμονήσωμεν δὲ νὰ σταθμίσωμεν εἰς τὴν εἴησαν πλίστιγγα τὰς πολλὰς ἀρετὰς ὅσας διέπωσε τὴν ἐπιτηδειότητα μὲ τὴν ὁποίαν διέκρινε τοὺς ἱκανοὺς ἀνδρας, τὴν προστασίην τὴν ὁποίαν ἐνεῖμεν εἰς κατόους, τὴν εἰλικρινῇ μετόνοιν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυνεν ὁσάκις ἠδίκηαι αὐτοὺς, τὴν ἀκατάπληκτον ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης ἀνδρίαν, τὴν ἀδυσώπητον ἐπιμονὴν μετ' ἧς ἐπεδίωξε τὴν κατ' ἵππου τῶν καταχρήσεων. Μὴ λησμονήσωμεν πρὸ πάντων τὴν ἀκηλίδωτον χρησιμότητα τοῦ κατ' ἰδίαν αὐτοῦ βίου. Ἀπαξ μόνον (καὶ τοῦτο ἐάν πιστεύσωμεν τοὺς ὀρθοδόξους χρονογράφους) δελεασθεὶς ὑπὸ τοῦ κήλλου θεραπευκινίδος τινὸς τῆς Θεοδώρας, ἐλησμένησε τὸ πρὸς τὴν σύζυγον κατήκον· ἡ ἀγαθὴ Θεοδώρα ἐνόησε τὸ ὀλίσιθμα, δὲν τὸν ἐλεῖξεν ὅμως εἰμὴ διὰ τῆς κατηρείας αὐτῆς καὶ τῆς θλίψεως· αὐτὸς δὲ, συναισθανθεὶς τὸ ἀδίκημα, προσέπεσεν εἰς τὰς ἀγκάλας τῆς, ἐζήτησε συγγνώμην καὶ οὐδέποτε τοῦ λοιποῦ ἐνέδωκεν εἰς τοιοῦτον περκαμόν. Ὄταν παραδῶλωμεν ταῦτα πάντα πρὸς τὴν ἀκρασίαν, τὴν ἀσωτίαν, τὴν ἀναίδειαν, τὴν βίαν οὐ μόνον τῶν κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἀρξάντων τῆς δυτικῆς Εὐρώπης Καραλιδῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ μεταγενεστέρων ἡγεμόνων, μεγιστάνων καὶ ἀρχιερέων εἰς δύσεως, δὲν δυνάμεθα νὰ μὴ ὁμολογήσωμεν, ὅτι ὁ Βυζαντινὸς κόσμος, ἐν τῷ γήραϊ αὐτοῦ, ἔσωζε πολλὰκις πολὺ πλείονας ἀρετὰς τῶν ὅσων ἀνεδείκνυνεν, ἐν τῇ νηπιότητι, ὁ νέος δυτικὸς κόσμος.

Εἰπομεν, ὅτι ὁ Θεόφιλος εἶχε παράφορον πρὸς τὰς οἰκδομὰς ἔρωτα· ἐπεχείρησε δὲ τὴν κατασκευὴν πολλῶν χρησίμων καὶ πολλῶν ἀπλῶς πολυτελῶν ἔργων. Ἀνύψωσε καὶ ἐκάλλυνε τὰ τεῖχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀόκτα ποιήσας αὐτὰ τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἐπὶ πολλὸν χρόνον τὸ ὄνομα τοῦ ἐγγεγραμμένου ἐπὶ τῶν τοίχων ἐκείνων ἀνεμύνησκεν εἰς μὲν τοὺς κατοίκους τὸν σωτῆρα αὐτῶν, εἰς δὲ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους, τὸν τῆς ἀποτυχίας αἴτιον. Μετεβόλεν εἰς κοσμοκρεῖον πολυτελὲς οἶκμα μέγα, τὸ ὁποῖον μέγχι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐχρησίμευε, πρὸς κοινὸν σκάνδαλον, ὡς κατάλυμα τῶν ἀθλίων ἐκείνων γυναικῶν, αἵτινες οὐκ οἶδαν σωφρονεῖν· καὶ διὰ πλουσίων δωρεῶν προικίσας τὸ εὐεργετικὸν αὐτὸ κατ' ἀττημα, μετωνόμασε τὰ Θεοφίλου. Ἡ ἐπιτηδειότης καὶ ἡ τόλμη τῶν τεχνιτῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπαδεικνύεται μάλιστα ἐκ τοῦ τρόπου καθ' ὃν λέγεται, ὅτι ἐπεσκευάσθη τὸ ἐν τῇ πλατείᾳ τοῦ Αὐγουσταίου ἐφίππον ἀγάλμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Τὸ ἐξ ἐπιχρύσου χαλκοῦ κατασκευασμένον τοῦτο ἀγάλμα ἵστατο ἐπὶ στύλης ὑψηλοτάτης, καταγίς δὲ σφοδρὰ κατέβηλε πᾶσι τὸν χρόνον λόφον τῆς περικεφαλαίας τοῦ ἀνδριάντος αὐ-

τοῦ, ἢ, καθὼς λέγουσιν οἱ Βυζαντινοὶ χρονογράφοι, τὴν χρυσὴν τοῦραν τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Ὄθεν παρεσκευάζετο ἤδη ἱκρίωμα μέγα ἵνα φθάσῃ μέχρι τῆς κορυφῆς ταύτης, ὅτε σκαλωτὴς τεχνίτης, ἀνελθὼν εἰς τὴν στέγην τῆς παρακειμένης μεγάλης ἐκκλησίας, ἦτο τῆς ἁγίας Σοφίας, ἀφῆκεν ἐκείθεν βέλος μετὰ σχοινίου εἰς τὸν χάλκινον ἀνδριάντα· καὶ, παγέντος ἀσφαλῶς τοῦ βέλους ἐπ' αὐτοῦ, διαδραμὼν διὰ τοῦ σχοινίου, προσήρμοσε τὴν τοῦραν, μέγα θάμβος προξενήσας τοῖς περισταμένοις καὶ θαυμάζουσιν ὑπὸ τοῦ Θεοφίλου εὐεργετηθεῖς.

Ἐκ τῶν πολυεργῶν πολυτελῶν οἰκοδομημάτων ὅσα ἤγειρεν ὁ Θεόφιλος ἀξία μνείας εἶναι μάλιστα τὰ λεγόμενα ἀνάκτορα τοῦ Βρύου, τὰ κατὰ μέμνησιν τῶν ἐν Βαγδάτῃ λαμπρῶν παλατίων κατασκευασθέντα, ὑπὸ τοῦ ἀρχιτέκτονος Ἰωάννου Πατρίκου, ὅς τις εἶχε καὶ τὸ τοῦ πατρικίου ἀξίωμα. Ἐπεκόσμησαν δὲ τὰ ἀνάκτορα ταῦτα παράδεισοι θυμαστοὶ καὶ πέντε ἐκκλησίαι, ἐξ ὧν μία ἰδίως ἦτο μεγαλοπρεπεστάτη. Ἡ εἰς τὸ προκίλιον τῶν ἀνακτόρων αὐτῶν καλλιτεχνηθεῖσα αὕτη ἐκκλησία ὠνομάζετο Τρίκογχος ἐκ τοῦ σχήματος, διότι τρεῖς κόγχαι ἦτοι θόλοι μετεωρίζοντο ἐπ' αὐτῆς· οἱ θόλοι αὐτοὶ ἦσαν περίχρυσοι καὶ ἐστηρίζοντο ἐπὶ κίονων ἰταλικῶν· τοὺς τοίχους ἐπεκόσμουσαν ποικίλα μάρμαρα, ἐκ δὲ τῶν τριῶν πυλῶν, ἡ μὲν μέση ἦτο κατασκευασμένη ἐξ ἀργύρου, αἱ δ' ἐκατέρωθεν ταύτης ἐκ γειγανωμένου χαλκοῦ. Ἀντικρὺ τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὑψαῖτο ὁ περίστυλος, ὁ καλούμενος τοῦ Σίγματος, ἀπὸ τῆς πρὸς τὸ στοιχειῶν ὁμοιότητος, ἐρειδόμενος δὲ ἐπὶ πεντεκαίδεκα κίονων λίθου φρυγίου, τὴν αὐτὴν δὲ φέρων εἰς τοὺς τοίχους ἐπανθούσαν ὠραιότητα, οἷαν καὶ τὸ Τρίκογχον. Εἰς τὸ Σίγμα ἦτο προσηρτημένον οἰκοδόμημα τι Τετράσερον, ὡς λέγουσιν οἱ Βυζαντινοὶ, μᾶλλον δὲ Τετράσιρον, τὸ ὁποῖον ὠνομάζετο Μυστήριον, διότι ἦτο τοσοῦτον ἐντέχνως κατασκευασμένον, ὥστε, ἐάν ἱστέμενός τις εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἢ τὴν δυτικὴν αὐτοῦ ἀκρὰν ἤθελε πλησιάσει εἰς τὸν τοίχον, καὶ ψιθυρίσει, ὅσον δήποτε ταπεινὴ καὶ ἂν ἦτο ἡ φωνὴ αὐτοῦ, ὁ λόγος τοῦ ἠκούετο ὑπὸ τοῦ κατὰ τὴν ἀντίθετον ἀκρὰν ἐπιθέντος τὸ οὖς εἰς τὸν τοίχον. Πρὸ τοῦ Σίγματος ὑπῆρχε πλατεῖα εὐρυτάτη, ἐν τῇ μέσῃ τῆς ὁποίας ὑψοῦτο κρήνη λαμπρά, ἔχουσα διάχρυσον μὲν στροβίλιον, φιάλην δὲ, ἥτοι δεξαμενὴν χαλκῆν, ἥς τὸ χεῖλος ἦν ἐξ ἀργύρου ἐστεμμένον. Ἐν καιρῷ τῶν ὁπωρῶν, ἡ φιάλη αὕτη ἐπληροῦτο, ἀντὶ ὕδατος, ὑπὸ ὁπωρῶν παντὸς εἶδους, τὰ ὅποια παρεδίδοντο εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ πλήθους· ἡ πλατεῖα τότε μετεβάλλετο εἰς τόπον κοινῆς θηρυδίας καὶ διαχύσεως· ἀπειροσυνόρρεον εἰς αὐτὴν ὀρχησται, μῖμοι, μουσικοί· ὁ βασιλεὺς, καθήμενος ἐν χρυσῇ καὶ διαλίθῳ θρόνῳ, ὅστις ἵστατο ἐπὶ λαμπροῦ ἀμειβεάτρον, εἰθεύρει ἀπὸ τοῦ ὕψους ἐκείνου τὴν δημοτελὴ πανήγυριν· κάτω τοῦ θρόνου παρίσταντο ἡ βασιλικὴ φρουρά, οἱ ἐν τέλει, οἱ δὴμαρχοι, ἦτοι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν δύο ἀνεγνωρισμένων ὑπὸ τῆς κυβερνήσεως φατριῶν τοῦ ἱπποδραμίου, ὁ δὴμαρχος τῶν Βενέτων καὶ ὁ δὴμαρχος τῶν Πρατίνων· αἱ δὲ λοιπαὶ βαθμίδες κατεῖχοντο ὑπὸ

τοῦ πλῆθους. Πέριξ τῆς πλατείας ἐγείροντο ἄπειρα πολυτελέστατα καὶ χαριέστατα κτίρια, τὰ ὅποια δύσκολον καὶ ἐπαχθὲς ἦθελεν εἶσθαι νὰ περιγράψωμεν ἐν παύσῃ. Βίς ἐν ἐξ αὐτῶν διεχειρίζετο ἡ δικαιοσύνη, προεδρεύοντας συνήθως αὐτοῦ τοῦ Θεοφίλου· ἕτερον, καλούμενον, ἄγνωστον πόθεν, Ἔρως, ἐχρησίμευεν ὡς ὀπλοθήκη· ἕτερον πάλιν ὠνομάζετο Πορφόρα, διότι, ἐν ἀρχῇ τοῦ χειμῶνος, ἡ δέσπονα, καλοῦσα εἰς αὐτὸ τὰς ἀρχοντίσας τῆς αὐλῆς, διένεμεν εἰς αὐτάς ἱμάτια πορφυρᾶ, καὶ οὕτω καθεζῆς.

Καὶ περὶ μὲν τὰ τοιαῦτα, ὁ Θεοφίλος ἔσχε πολλοὺς τοὺς ἐναμίλλους ἐκ τε τῶν προκατόχων καὶ τῶν διὰ δόγων βασιλέων· ὀλίγοι ὅμως δύνανται νὰ καυχῶνται ὅτι ἐπρόσθεν πλείοντα πρὸς ἀναζωπύρῃσιν τῶν τοσοῦτον ἀμεληθέντων κατὰ τὴν ἐβδόμην καὶ ὀγδόην ἑκατονταετηρίδα γραμμάτων ὅσον αὐτὸς· διότι ἔδρυσεν πολλὰ νέα ἐκπαιδευτικὰ καταστήματα, ἐδελτίωσε τὰ ὀλίγα προϋπάρχοντα, θαυμάως ἐνεψύχωσε καὶ ἐνηργέτησε τοὺς λογίους, ἐπεμελήθη τὴν συλλογὴν καὶ ἀντιγραφὴν τῶν ἀρχαίων συγγραμμάτων περὶ ὧν τοσαύτη εἶχεν ἐπικρατήσει ὀλιγωρία· καὶ ἐν τῇ μέσῃ τῶν ἀδιαλείπτων σχεδὸν στρατείῶν του καὶ τῶν ποικίλων περισπασμῶν τῆς ἐσωτερικῆς κυβερνήσεως, εὗρισκε καιρὸν νὰ ἀναγινώσκῃ πολλά. Ἡ δὲ κυριωτάτη αἰτία τῆς εὐνοίας ἦν ἀπέδειξε πρὸς τὸν ἑτεροδοξοῦντα Μεθόδιον ὑπῆρξεν, ὡς λέγουσιν, ὅτι, ἀπαντήσας, εἰς συγγραφά, δύσκολον χωρίον, τὸ ὑποῖον οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ Γραμματικὸς, οὔτε ὁ Λέων ὁ φιλόσοφος ἠδυνήθησαν νὰ ἐξηγήσωσιν, ἔμαθεν, ὅτι ὁ Μεθόδιος δύναται νὰ τὸ ἐρμηνεύσῃ· καὶ εὐχαριστήεις τῶντι ἀπὸ τῆς ἐρμηνείας αὐτοῦ, ἠγάπησε τὸν ἄνθρωπον, καὶ τοι ἐπικινδυνότατον ὄντα εἰς τὸ ὅλον τῆς κυβερνήσεώς του σύστημα.

Ἐν γένει δὲ ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ Θεοφίλου ἀποδεικνύουσι, νομίζομεν, ὅτι ἡ Βυζαντινὴ ἱστορία δὲν εἶναι ἀξία οὔτε τῆς ὀλιγωρίας, ἣν ἀποδεικνύουσιν εἰς αὐτὴν πολλοὶ Εὐρωπαῖοι ἱστορικοὶ, οὔτε τῶν χλευασμῶν τοὺς ὁποίους σωρεύουσι κατ' αὐτῆς ἄλλοι. Ἐὰν συγκρίνωμεν τὴν εὐρύθμον κυβερνήσιν, τοὺς σοφoὺς νόμους, τὴν πειθαρχίαν, τὴν ἐπιτηδειότητα τῆς οἰκονομικῆς καὶ πολιτικῆς διοικήσεως, τὰ ἔξοχα προτερήματα πολλῶν περιωνύμων βασιλέων καὶ πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀνδρῶν, τὴν ἐντὸς τῶν ὁρῶν τοῦ πρέποντος καὶ καθήκοντος περιστολῆν τοῦ κλήρου, καὶ τὴν οὐ μικρὰν παιδείαν καὶ τέχνην ἣτις ἐπεκράτει ἔτι ἐν τῇ ἀνατολῇ, εἰς τὸ πλείστον τοῦ μεσαιῶνος διάστημα, πρὸς τὴν κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους μαστίξασαν τὴν δύσιν ἀναρχίαν, ἀπαιδευσίαν, ἀνηλεῆ κατὰθλίψιν τοῦ λαοῦ ὑπὸ τῶν μεγιστάνων, ἀδιέλαιπτον διαμάχην, παντελὴ ἑλλειψίν νόμου καὶ ασφαλείας, σκανδαλώδη ἐπέμβασιν τοῦ κλήρου εἰς τὰ πολιτικὰ πράγματα καὶ ἀξιοθαλήνητον παραμόρφωσιν τοῦ Χριστιανικοῦ θρησκευματος ὑπὸ τῆς παπικῆς κυριαρχίας, δύσκολως τῇ ἀληθείᾳ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν, ὅτι οἱ λαοὶ τῆς δύσεως ἦσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εὐτυχέστεροι τῶν λαῶν τῆς ἀνατολῆς. Εἶναι ἀληθές, ὅτι πᾶσα ἐκεῖνη ἡ τρικυμιώδης σύγκρουσις καὶ ζύμωσις τῶν δυσνήτων, ἀλλὰ σφογιάντων

στοιχείων τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ βίου τῆς δύσεως παρήγαγεν ἐπὶ τέλος τὸν ἐξείσιον νεώτερον πολιτισμὸν, ὅπως δὲ ὁ τότε πλείστου λόγου ἄξιος ἀνατολικὸς ὀργανισμὸς, φθαρὲς κατὰ μικρὸν, ἐξέλιπεν ἐπὶ τέλος ἀπὸ τοῦ ἱστορικοῦ σταδίου. Ἀλλὰ, εἶναι ἄρα γε δίκαιον νὰ καταδικάσωμεν αἰῶνας ὅλους μόνον καὶ μόνον διότι τὸ ἔργον αὐτῶν ἐπὶ τέλος καταστράφη; Καὶ πρέπει ἄρα γε, γινόμενοι ἐν τῇ ἱστορίᾳ κόλακες τῆς εὐτυχίας, τῆς δὲ ἀτυχίας ἀγνεῖς μυστηριασταί, ν' ἀναισθησώμεν τὸ τοῦ Βρέννου πολυθρύλητον ἐκείνο «ὁδὴν τοῖς κεκρατεμένοις»

Ο ΦΟΣΚΟΛΟΣ.

—ο—

Σεμνύνεται σήμερον ἡ Ἰταλία διὰ τὰ κλασικὰ ἔργα τοῦ μεγαλοφυοῦς Φοσκόλου, καὶ ὁμοῦς ὁ Φόσκολος ἦτον Ἕλλην τὸ γένος καὶ τὴν πατρίδα. Ἐγεννήθη προωρισμένος νὰ δοξάσῃ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἡ ἐποχὴ ἦτον ζοφερά· εἰσὶν τότε τὰ ἱερὰ ἄλσθ' τοῦ Ἑλικῶνος, καὶ ἡ ἐννεάδελφος χορεία τῶν θυγατέρων τῆς Μνημοσύνης κατέλιπε τὰ πατρώα ἐδάφη, μεταναστᾶσα εἰς Ἰταλίαν καὶ μεταδοῦσα ἐκεῖθεν τὸ φῶς τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἐξευγενίσασα τὴν θυτικὴν Εὐρώπην ἅπασαν. Διεσώζετο δὲ ἡ γλῶσσά μας ἐν μέσῳ τοσοῦτων καταστροφῶν καὶ ἐρημώσεων, διότι ἡ ἐστία τῆς πίστεως, καὶ τοι φθίνουσιν, τὴν παρέδωκεν ἀδελφῇ εἰς ἡμᾶς, εὐτυχέστερους ἤδη τῶν πατέρων μας· διεσώζετο, ἀλλ' ἡ ζωὴ τῆς ἦτον ὡς ἡ ζωὴ αὐτῶν.

Ὅταν ἔθνος τι παρακμάζῃ μαραινόμενον, καὶ ἀποβάλλῃ τὸ ὄνομα καὶ διαφθεῖρῃ τὴν γλῶσσαν, ὀφείλει ἀνεγειρόμενον νὰ ἀναζητήσῃ τὰ κτήματά του, νὰ ἐκαιοποιήσῃ τὴν μεγαλοφυίαν τῶν υἱῶν του.

Ὁ Ἕλλην Φόσκολος ἐγράψεν εἰς Ἰταλικὴν γλῶσσαν, τὰ ἔργα του εἶναι δοῦρα Ἑλληνικῇ, ἀλλὰ κτῆμα Ἰταλικόν. Ἄς τὰ πολιτογραφῇσωμεν καὶ, ἄς τὰ ἐνδύσωμεν μὲ τὸ πάτριον ἔνδυμα. Εἶθε ἡ εὐχὴ αὕτη εἰσακουσθῇ, εἶθε τὴν ἐκπληρώσῃ ὁ δυνάμενος νὰ ἐπιχειρήσῃ καὶ τὴν μετάφρασιν καὶ τὴν δημοσίευσιν!

Ὁ Φόσκολος ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὴν 22 Ἰουνίου 1777, ἀπὸ καλοῦς γονεῖς, τὸν ἱατρὸν Ἀνδρέαν Φόσκολον, ἄνδρα πεπαιδευμένον, καὶ τὴν Δισμάντων ἐκ τοῦ γένους Σπαθῆ. Ἰπῆρξε κατὰ τὴν νεαρὰν ἡλικίαν τοῦ ὁμητικῆς, φίλερις, ἀμελής δις δ' ἐκ τῶν σχολείων ἐποβληθεὶς, ἀπεφάσισε τέλος νὰ ἐκπαιδευθῇ ἀφ' ἑαυτοῦ καὶ δις μετέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Φθάς εἰς Ἐστίαν τὸ 1794 ἐνόησεν ὅτι ἠδίκει τὴν ἀγαθὴν φύσιν του καὶ μετακλειθεὶς ἀφιερώθη ὁλόκληρος εἰς τὰς σπουδὰς.

Ἐθαυμάσθη διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ διὰ τὴν ταχυμάθειάν του ἀπὸ τὴν γόνιμον αὐτοῦ γραφίδα ἔρρεν ἀφθόνως ἡ ποίησις καὶ ὁ λόγος ὁ πεζὸς, καὶ τὸ ὄνομά του ἦτον ἤδη ἐπίσημον. Ἐκεῖ ἐπολιτογραφήθη καὶ ποιητὴς τις κατὰ τὴν περίστασιν ταύτην ἐγραφε τοὺς ὠραίους τούτους στίχους: